

ҚАРЖЫЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАР (FIN TECH): ҰҒЫМНЫҢ ЭВОЛЮЦИЯСЫ, ДАМУ КЕЗЕҢДЕРІ ЖӘНЕ ТЕОРИЯЛЫҚ НЕГІЗДЕРІ

АХМЕТОВА Г.И. , ЖУМАГАЛИҚЫЗЫ А. , БИБЕТОВА Қ.Ш.

*Ахметова Гулистан Ивановна – Экономика ғылымдарының кандидаты, доцент, Қ.Жұбанов атындағы Ақтөбе өңірлік университеті, Ақтөбе қ., Қазақстан

E-mail: gakhmetova@zhubanov.edu.kz, <https://orcid.org/0000-0002-9576-4323>

Жумагалиқызы Асел – Қаржы білім беру бағдарламасының 4 курс студенті, Қ.Жұбанов атындағы Ақтөбе өңірлік университеті, Ақтөбе қ., Қазақстан

E-mail: zhumagalikyzy.assel04@bk.ru, <https://orcid.org/0009-0000-0863-6431>

Бибетова Қарлығаш Шынболатовна - Қаржы білім беру бағдарламасының 4 курс студенті, Қ.Жұбанов атындағы Ақтөбе өңірлік университеті, Ақтөбе қ., Қазақстан

E-mail: kbibetova@bk.ru, <https://orcid.org/0009-0000-8398-9034>

Андатпа. Бұл мақалада қаржылық технологиялар (FinTech) ұғымының мәні, тарихи даму кезеңдері және теориялық негіздері жан-жақты қарастырылады. FinTech – ақпараттық технологиялар мен инновациялық шешімдерді қолдану арқылы қаржылық қызметтерді оңтайландыруды, автоматтандыруды және халықтың кең ауқымына қолжетімді етуді көздейтін заманауи сала. Зерттеу барысында FinTech ұғымына қатысты отандық және шетелдік ғалымдардың көзқарастары сараланып, олардың анықтамалары жүйеленіп берілді. Бұл анықтамалар FinTech-тің көпқырлы табиғатын, атап айтқанда, цифрлық трансформация, автоматтандыру, клиентке бағытталған қызмет, жаһандық қолжетімділік және қаржылық инклюзия сынды аспектілерді қамтиды. Сонымен қатар мақалада FinTech-тің пайда болуынан бастап бүгінгі күнге дейінгі негізгі даму кезеңдері хронологиялық кесте арқылы берілді. FinTech саласының теориялық негіздеріне ерекше назар аудара отырып, цифрландыру, инновациялық бизнес модельдер, операциялық тиімділік және қаржылық жүйеге қатысушылардың кеңеюі сияқты факторлар сипатталды. Мақалада келтірілген талдаулар мен ғылыми тұжырымдар FinTech феноменінің экономикалық маңыздылығын ашып көрсетеді және оны әрі қарай зерттеуге негіз бола алады. Мақала экономика, қаржы және ақпараттық технологиялар саласында жұмыс істейтін мамандарға, зерттеушілерге және студенттерге пайдалы ақпарат көзі бола алады.

Түйін сөздер: қаржылық технологиялар, FinTech, цифрландыру, автоматтандыру, қаржылық инклюзия, инновациялар, блокчейн, мобильді банкинг.

Кіріспе

Қаржылық технология (FinTech) – заманауи ақпараттық технологиялар мен инновациялық шешімдерді қолдана отырып, қаржылық қызметтерді автоматтандыруға, тиімділігін арттыруға және пайдаланушылар үшін қолжетімді етуге бағытталған сала. Қаржылық технологияның негізгі мақсаты – заманауи технологияларды қолдану арқылы қаржылық қызметтерді тиімді, қолжетімді, қауіпсіз және пайдаланушыларға ыңғайлы ету.

FinTech – бүгінгі таңда қаржы нарығының даму бағытына тікелей әсер етуші факторлардың бірі. Мақалада осы феноменнің ғылыми негіздерін, тарихи қалыптасуын және теориялық тұғырларын талдау көзделген.

Зерттеу материалдары мен әдістері

Мақалада сапалық зерттеу әдістері қолданылды. Нақтырақ айтқанда, контент-талдау әдісі арқылы отандық және шетелдік ғалымдардың FinTech туралы көзқарастары жүйеленіп, салыстырмалы талдау жүргізілді. Сонымен қатар, тарихи шолу әдісі негізінде қаржылық технологиялардың қалыптасуы мен дамуының кезеңдері сипатталды. Теориялық құрылымын талдау үшін жүйелеу және жіктеу тәсілдері қолданылды.

Нәтижелер және оларды талқылау

FinTech ұғымының мәнін түсіну үшін алдымен ғалымдардың еңбектеріне сүйене отырып, олардың зерттеулері негізінде берілген анықтамаларды қарастырдық. Зерттеу барысында

бірқатар экономист ғалымдардың көзқарастары зерделенді. Нәтижесі төмендегі кестеде көрініс тапты.

Кесте 1. «Қаржылық технология» ұғымын анықтауға әртүрлі ғалымдардың көзқарастары

№	Авторлар	Анықтама	Дереккөз
1	Шваб К.	Қаржылық технология – бұл жаңа цифрлық платформалар мен инновациялар арқылы қаржылық қызметтерді ұсыну және тұтыну жүйесін қайта құру [1].	Шваб К. «Төртінші индустриялық революция». – Алматы: ҚазҰУ баспасы, 2019. – 152-бет.
2	Арнольд Дж.	Қаржылық технология – қаржылық қызмет көрсетуге арналған технологиялық инновациялар жиынтығы, оның ішінде төлемдер, кредиттеу және блокчейн шешімдері [2].	Arnold J. “Fintech Innovations: Financial Technology’s Role in Global Economy”. – New York: Palgrave Macmillan, 2018. – p. 54-56.
3	Чен Л.	Fintech – қаржылық операцияларды жылдамдату және оңтайландыру мақсатында технология мен инновацияны біріктіретін сала [3].	Chen L. “Digital Finance and Financial Innovation”. – London: Routledge, 2020. – p. 89.
4	Райт П.	Қаржылық технология – цифрлық трансформация негізінде қаржы институттары мен тұтынушылар арасындағы қарым-қатынасты жеңілдететін құралдар жүйесі [4].	Wright P. “Financial Technology in Emerging Economies”. – Cambridge University Press, 2019. – p. 102.
5	Кинга Н.	Қаржылық технология (Fintech) – бұл IT шешімдерін қолдану арқылы қаржылық қызметтерді қолжетімді, жылдам және қауіпсіз ететін инновациялар жиынтығы [5].	Kinga N. «Финансовые технологии: теория и практика применения». – Москва: Инфра-М, 2021. – 45-бет.
6	Таубер Г.	Fintech – қаржылық секторды автоматтандыруға және қызметтерді жаһандық масштабта қолжетімді етуге бағытталған технологиялар тобы [6].	Tauber G. “Automation and Financial Technology”. – Berlin: Springer, 2018. – p. 67.
7	Ұлттық Банк деректері	Қаржылық технологиялар Қазақстан экономикасында қаржылық инклюзияны жақсартуда маңызды рөл атқарады [7].	Ұлттық Банк сайты: https://nationalbank.kz . Қаралған күні: 15.12.2024.

Ескертпе – [1-7] әдебиеттер негізінде жасақталған.

Кестеде ұсынылған деректерге сүйенсек, қаржылық технология ұғымына қатысты түрлі ғалымдардың тұжырымдары қарастырылады. Ғалымдар FinTech-тің мәнін әртүрлі қырынан ашады. Дегенмен, барлық анықтамалардың түпкі мақсаты – қаржылық қызметтерге инновациялық технологияларды енгізу арқылы олардың сапасын жақсарту, қолжетімділікті арттыру және процестерді автоматтандыру.

Келесі кезекте әрбір тұжырымға шолу жасалық:

1) Цифрлық платформалар мен инновациялар арқылы қаржылық жүйені қайта құру. Бұл көзқарас негізінен Клаус Швабтың тұжырымымен байланысты. Оның айтуынша, қаржылық технологиялар – төртінші индустриялық революцияның ажырамас бөлігі. Жаңа цифрлық платформалар, бұлттық технологиялар мен инновациялық шешімдер қаржылық қызметтерді ұсыну және тұтыну тәсілін түбегейлі өзгертеді. Швабтың айтуы бойынша, FinTech тұтынушылардың қаржы өнімдеріне жылдам қол жеткізуін қамтамасыз етіп қана қоймай, қаржылық қызмет көрсетудің дәстүрлі әдістерін де қайта қарауға мәжбүр етеді. Бұл анықтама қаржы саласындағы жаһандық цифрлық трансформацияның маңыздылығын көрсетеді.

2) Қаржылық қызметтерді автоматтандыру және блокчейнді қолдану. Джон Арнольд өзінің еңбегінде FinTech-ті төлемдер, несиелеу және блокчейн технологияларының жиынтығы ретінде сипаттайды. Бұл жерде автордың баса назар аударған тұсы – қаржылық процестерді автоматтандыру. Блокчейн технологиясының енгізілуі қаржылық операциялардың қауіпсіздігін арттыруға, шығындарды азайтуға және делдалдардың қажеттілігін жоюға мүмкіндік береді. Осы тұрғыда Арнольд FinTech-тің негізгі ерекшелігі ретінде қаржылық қызметтерді автоматтандыру арқылы тиімділікті арттыруды атап көрсетеді.

3) Технология мен инновацияның бірігуі арқылы қаржылық операцияларды оңтайландыру. Люси Чен FinTech-ті қаржылық операцияларды жылдамдату және оңтайландыру мақсатында технология мен инновацияның синтезі ретінде сипаттайды. Бұл көзқарас бойынша, заманауи технологиялар қаржылық қызметтердің жылдамдығын арттырып, оларды тиімді және ыңғайлы етуге бағытталған. Мұндай тәсіл жаңа мобильді төлемдер жүйелерінде, электрондық әмияндарда және цифрлық несиелеу платформаларында көрініс табады.

4) Тұтынушылар мен қаржы институттары арасындағы қарым-қатынасты жеңілдету. Питер Райт қаржылық технологияның цифрлық трансформациядағы рөліне назар аударады. Оның пікірінше, FinTech тұтынушылар мен қаржы институттары арасындағы өзара іс-қимыл процесін жеңілдететін құралдар жүйесі болып табылады. Бұл көзқарас клиентке бағытталған қызметтерге мән беріп, мобильді банкинг, онлайн төлем жүйелері және peer-to-peer (P2P) несиелеу платформаларының қарқынды дамуын түсіндіреді. Райттың көзқарасы цифрлық технологиялар тұтынушының қажеттіліктеріне бағытталып, оларды тез әрі ыңғайлы қанағаттандыруға ықпал етеді деген идеяға негізделген.

5) IT шешімдерді қолдану арқылы қаржылық қызметтерді қолжетімді, жылдам және қауіпсіз ету. Николас Кинга FinTech-ті қаржылық қызметтерді қолжетімді, жылдам және қауіпсіз ететін IT-шешімдер жиынтығы ретінде анықтайды. Бұл анықтама қаржылық инклюзияны қамтамасыз етудің маңыздылығына баса назар аударады. FinTech қызметтері шалғай аудандардағы халыққа банктік қызметтерді қолжетімді ету үшін мобильді қосымшалар мен онлайн төлемдерге негізделген құралдарды ұсынады. Мұндай тәсіл қаржы жүйесіне қатысушылардың санын көбейтіп, қаржылық қызметтерге деген сұранысты арттырады.

6) Қаржылық секторды автоматтандыру және жаһандық қолжетімділікті қамтамасыз ету. Гарольд Таубер FinTech-ті қаржылық секторды автоматтандыруға және қызметтерді жаһандық масштабта қолжетімді етуге бағытталған технологиялар тобы ретінде сипаттайды. Бұл анықтама жаңа нарықтарға, атап айтқанда дамушы экономикаларға назар аударумен ерекшеленеді. Оның пікірінше, автоматтандыру мен цифрландыру дәстүрлі банктік қызметтерге балама бола алатын жаһандық экожүйелер құруға мүмкіндік береді.

7) Қаржылық инклюзияны қамтамасыз ету. Қазақстан Ұлттық банкінің ұстанымы бойынша, қаржылық технологиялар Қазақстан экономикасында қаржылық инклюзияны жақсартуға ықпал етеді. Қаржылық инклюзия – бұл халықтың барлық топтарының, әсіресе әлеуметтік тұрғыдан әлсіз топтардың қаржылық қызметтерге қолжетімділігін қамтамасыз ету. Ұлттық банк цифрлық банкинг және электрондық төлемдер сияқты қаржылық технологиялар қаржы өнімдеріне қол жеткізуді жеңілдетеді деп есептейді. Бұл анықтама ұлттық экономиканы цифрландырудың маңыздылығын көрсетеді.

Сонымен, қаржылық технологияның мәнін ғалымдардың анықтамаларына сүйене отырып түсіндік. Ұсынылған анықтамалар FinTech ұғымының көпқырлы сипатын көрсетеді. Клаус Шваб жаһандық трансформацияны, Арнольд автоматтандыру мен блокчейнді, Чен технология мен инновация синтезін, Райт тұтынушыға бағытталған қызметті, Кинга қолжетімділікті, Таубер жаһандық масштабты қамтиды. Ұлттық банк қаржылық инклюзияға назар аударады. Осылайша, қаржылық технологияның қазіргі анықтамалары оның көпқырлы және динамикалық табиғатын көрсетеді. Бұл ұғымның эволюциясы оның тарихи қалыптасу кезеңдерімен және технологиялық

жаңалықтармен тығыз байланысты. Келесі зерттеуімізде қаржылық технологиялардың шығу тарихы мен даму кезеңдерін қарастырамыз.

FinTech алғаш рет XX ғасырдың екінші жартысында дамыды, ал нағыз серпіліс XXI ғасырдың басында интернеттің және мобильді технологиялардың таралуымен байланысты болды. Қаржылық технологияның іргетасы 1950 жылдары төлем карталарының пайда болуынан басталды. Кейін 1980 жылдары банкоматтар мен онлайн-банкінг енгізіліп, қаржы саласы технологиялық өзгерістерге бейімделе бастады [8].

Қаржылық технологиялардың пайда болуы мен даму кезеңдері хронологиялық ретпен сипатталды. Сонымен қатар, FinTech-тің теориялық аспектілеріне шолу жасалды.

Кесте 2. Қаржылық технологиялардың (FinTech) пайда болуы мен дамуының хронологиялық кестесі

Жылдар	Негізгі оқиғалар
1950 ж.	Төлем карталарының пайда болуы – Diners Club алғашқы несиелік картасын енгізді. Бұл қолма-қол ақшасыз төлем жүйесінің бастамасы болды.
1960 ж.	Компьютерлік технологиялардың енгізілуі – Банктер қаржылық операцияларды өңдеу үшін компьютерлерді қолдана бастады. Бұл процесс тиімділікті арттырды.
1967 ж.	Алғашқы банкомат – Ұлыбританияда Barclays банкі әлемдегі алғашқы банкоматты орнатты. Бұл клиенттерге 24/7 қолжетімділік берді.
1970 ж.	SWIFT жүйесі – Халықаралық төлемдерді жүзеге асыру үшін SWIFT (Society for Worldwide Interbank Financial Telecommunication) жүйесі құрылды. Бұл банкаралық төлемдер үшін жаңа стандарт орнатты.
1980 ж.	Онлайн-банкінгтің пайда болуы – Дәстүрлі банктер интернет арқылы қызмет көрсетуді бастады. Сондай-ақ, дебеттік карталар кең тарала бастады.
1990 ж.	Интернет төлем жүйелерінің дамуы – PayPal сияқты алғашқы интернет төлем жүйелері пайда болды. Бұл электронды коммерцияның дамуына серпін берді.
2000 ж.	Онлайн-несиелеу және P2P платформалары – АҚШ пен Еуропада Lending Club сияқты платформалар іске қосылды. Сонымен қатар, мобильді банкінг дами бастады.
2008 ж.	Блокчейн және биткойн – Биткойн (Bitcoin) криптовалютасы алғаш рет таныстырылды. Блокчейн технологиясы қаржылық жүйеде жаңа кезеңді бастады.
2010 ж.	Мобильді төлем жүйелерінің кеңеюі – Қытайда Alipay және WeChat Pay сияқты мобильді төлем жүйелері қарқынды дамып, қолма-қол ақшасыз экономикаға жол ашты.
2014 ж.	Robo-Advisors енгізілуі – Автоматтандырылған инвестициялық кеңес беру қызметтері (Betterment, Wealthfront) клиенттерге қолжетімді бола бастады.
2015 ж.	Необанктердің пайда болуы – Германияда N26, АҚШ-та Chime сияқты толық цифрлық банктер қаржылық қызметтер нарығында үлесін арттырды.
2018 ж.	Open Banking жүйесі – Еуропалық Одақта PSD2 директивасы күшіне еніп, үшінші тараптарға клиент деректерімен жұмыс істеу мүмкіндігін берді.
2020 ж.	COVID-19 пандемиясы – FinTech шешімдерінің жедел дамуына түрткі болды. Мобильді банкінг, электронды төлемдер және онлайн қаржы қызметтері жаһандық деңгейде кең таралды.
2023 ж.	FinTech стартаптарының өсуі – Әлем бойынша 30,000-нан астам FinTech стартаптары жұмыс істейді. Қытай, АҚШ және Еуропа FinTech нарығының көшбасшысы болып отыр [9]

Ескертпе – [8-9] әдебиеттер негізінде жасақталған

Бұл хронологиялық кесте қаржылық технологиялардың даму жолын кезең-кезеңімен сипаттайды. 1950 жылдары төлем карталарының енгізілуінен басталып, 1960-70 жылдары банкоматтар мен SWIFT жүйесі арқылы қаржылық қызметтердің автоматтандырылуы жүзеге асырылды. 1990 жылдары интернет пен электронды төлем жүйелері қарқынды дами бастады. Ал 2000 жылдардан бастап мобильді төлемдер, блокчейн технологиялары және криптовалюталар

қаржы саласының жаңа кезеңіне жол ашты. 2010 жылдары robo-advisors, онлайн несиелеу және необанктер сияқты инновациялар пайда болды. Соңғы жылдары FinTech жаһандық экономикада маңызды орын алып, әлемдік қаржы жүйесін түбегейлі өзгертті. Бұл кезеңдерде қаржылық технологиялардың дамуы әртүрлі елдерде әртүрлі қарқынмен жүрді, бірақ АҚШ-тағы инновациялық шешімдер жаһандық трендтердің қалыптасуына негіз болды. Әсіресе, интернет пен мобильді технологиялардың дамуы қаржылық қызметтерді тұтыну тәсілін түбегейлі өзгертті [10].

FinTech-тің негізгі сипаттамалары келесідей:

Инновация және цифрлық трансформация: қаржылық қызметтерді ұсынудың дәстүрлі тәсілдерін жаңартуға бағытталған.

Автоматтандыру және тиімділік: операциялардың жылдамдығын арттыру және шығындарды азайту.

Қолжетімділік және қаржылық инклюзия: банктік қызметтерге шалғай аудандардағы адамдардың қолжетімділігін арттыру.

Қауіпсіздік және сенімділік: блокчейн технологиясының арқасында деректердің қорғалуы мен операциялардың қауіпсіздігі қамтамасыз етіледі.

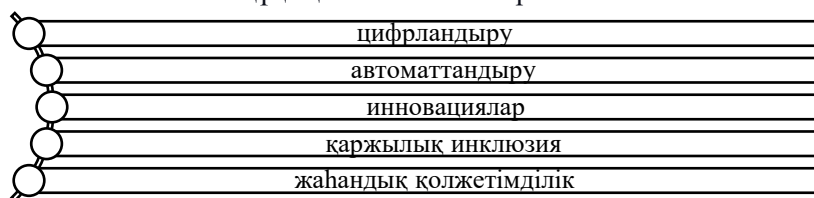
Осылайша, FinTech – бұл цифрлық технологиялардың дамуымен және оның қаржы секторына әсерімен тікелей байланысты кешенді ұғым. Ол жаңа цифрлық шешімдерді қолдану арқылы қаржылық қызметтердің сапасын жақсартуға, тиімділікті арттыруға және инклюзивтілікті қамтамасыз етуге бағытталған. Әлемнің жетекші ғалымдары мен қаржы институттары FinTech-ті тек технология ретінде ғана емес, сондай-ақ қаржы секторының жаһандық өзгеруінің қозғаушы күші ретінде қарастырады.

Қаржылық технологияның концепциясына қатысты әртүрлі ғалымдардың тұжырымдарын талдай отырып, бұл ұғымның негізгі ерекшеліктері мен бағыттарын толық түсінуге болады. Ғалымдар FinTech-ті қаржылық қызметтердің сапасын жақсарту, қолжетімділікті арттыру және процестерді автоматтандыру тұрғысынан қарастырады. Әр ғалымның өз көзқарасы бар, бірақ олардың барлығы да қаржылық қызметтердің инновациялық технологиялар арқылы өзгеруіне назар аударады.

Финтехтің негізгі ерекшелігі — оның инновациялық сипаты. Инновациялар қаржылық қызметтердің тиімділігін арттырып, оларды халыққа қолжетімді етеді. Бұл салада технологиялар мен қаржылық модельдер арасындағы синергия маңызды рөл атқарады. Теориялық тұрғыдан алғанда, финтех екі негізгі бағытта дамиды: дәстүрлі қаржы институттарының цифрлануы және жаңа, тек цифрлық форматта жұмыс істейтін қаржылық платформалардың пайда болуы.

Бұл екі бағыттың арасында айқын байланыс бар, себебі цифрландыру дәстүрлі қаржылық жүйелерді жаңартуды көздейтін болса, тек цифрлық платформалар қаржылық қызметтерді ұсынудың жаңа тәсілдерін қалыптастырады.

Қаржылық қызметтерді цифрландыру және жаңа бизнес модельдер FinTech-тің теориялық аспектілерімен тығыз байланысты. Цифрландыру қаржылық жүйелердің құрылымы мен қызмет көрсету тәсілдерін өзгертетін маңызды процесс болып табылады. Бұл қаржы институттарының дәстүрлі қызмет көрсету әдістерін жаңартып, тұтынушыларға жылдам әрі ыңғайлы қызметтер ұсынуға мүмкіндік береді. Сонымен бірге, FinTech инновациялар мен жаңа бизнес модельдерінің дамуына ықпал етеді, олар қаржы нарығын динамикалық түрде өзгертеді. Қаржылық инклюзия мен жаһандық қолжетімділік мәселелері де осы инновациялардың нәтижесінде жақсарады, өйткені FinTech дәстүрлі банктік қызметтерге балама бола отырып, шалғай аудандардағы халыққа қаржылық қызметтерді қолжетімді етеді.

Сурет 1. - FinTech-тің теориялық аспектілерінің маңызды элементтері

Ескертпе – [10] әдебиет негізінде жасақталған.

Осылайша, FinTech-тің теориялық аспектілері оның цифрландыру, автоматтандыру және инновациялар арқылы қаржылық қызметтердің тиімділігін арттыруға бағытталғанын көрсетеді. 1-суретте көрсетілген FinTech-тің теориялық аспектілерінің маңызды элементтеріне шолу жасалық:

1. Цифрландыру және цифрлық трансформация. Финтех қаржылық қызметтердің цифрлануына негізделген маңызды тұжырымдама болып табылады. Цифрландыру дәстүрлі қаржылық жүйелерді цифрлық технологиялар арқылы жаңартуды білдіреді. Бұл процесте ақпараттық технологиялар мен цифрлық платформалар қаржылық қызметтердің тиімділігін арттырып, тұтынушыларға жылдам әрі ыңғайлы қызметтер ұсынуға мүмкіндік береді. Цифрлық трансформация қаржы институттарының құрылымы мен қызмет көрсету тәсілдерін өзгертіп, жаңа қызметтер мен өнімдер пайда болуына жол ашады. Осы тұрғыдан алғанда, цифрландыру тек техникалық процесс емес, ол қаржы жүйесінің барлық саласын, соның ішінде клиенттермен өзара қарым-қатынас, бизнес модельдер, операциялық процестер мен реттеу жүйелерін қайта құруды білдіреді.

2. Автоматтандыру және операциялық тиімділік. Автоматтандыру қаржылық қызметтерді жылдамдату және тиімділігін арттыруға арналған маңызды аспект болып табылады. FinTech қаржылық операцияларды толық немесе жартылай автоматтандыру арқылы оларды неғұрлым жылдам әрі тиімді етуге мүмкіндік береді. Бұл қаржылық операциялардың өңделу уақытын қысқартуға, адам қателіктерін азайтуға және жалпы жүйенің тиімділігін арттыруға ықпал етеді. Мысалы, автоматтандырылған төлем жүйелері, онлайн несие беру платформалары және блокчейн технологиясы қаржылық қызметтердің жылдам әрі қауіпсіз орындалуына ықпал етіп, ортақ жүйелердің қажеттілігін жояды.

3. Инновациялар мен жаңа бизнес модельдер. FinTech дәстүрлі қаржылық модельдердің жаңартылуына әкелетін инновациялардың алдыңғы қатарында тұр. Финтехтің негізінде жаңа технологиялар мен қаржылық шешімдер жатыр, олар қаржы нарығының динамикасын өзгертуде маңызды рөл атқарады. Мысалы, блокчейн технологиясы, криптовалюталар және цифрлық төлем жүйелері қаржылық өнімдер мен қызметтердің ұсынылуында жаңа мүмкіндіктер ашады. Сондай-ақ, финтехтің жаңа бизнес модельдері тек цифрлық қызметтермен жұмыс істейтін қаржылық платформаларды құруға бағытталған. Бұл өз кезегінде дәстүрлі қаржы институттарының қызметтеріне балама бола отырып, оларды цифрлық экожүйелермен біріктіреді.

4. Қаржылық инклюзия. FinTech қаржылық инклюзияның дамуына ерекше ықпал етеді. Қаржылық инклюзия – халықтың барлық топтарының, әсіресе әлеуметтік тұрғыдан әлсіз топтардың қаржылық қызметтерге қолжетімділігін қамтамасыз ету процесі. Мобильді банкинг, электрондық төлемдер және басқа да цифрлық құралдар шалғай аудандардағы халыққа қаржылық қызметтерді ұсынып, олардың қаржылық жүйеге қатысуын арттырады. FinTech технологиялары арқылы кедей және төмен табысты топтар үшін қаржылық қызметтердің қолжетімділігі жақсарып, олардың қаржылық сауаттылығын арттыруға мүмкіндік береді. Бұл аспект әсіресе дамушы елдерде қаржылық теңсіздікті жоюға бағытталған маңызды фактор болып табылады.

5. Жаһандық қолжетімділік және автоматтандыру. FinTech жаһандық қаржылық жүйені автоматтандыру мен қолжетімділігін қамтамасыз етуде үлкен рөл атқарады. Гарольд Таубер атап

өткендей, финтех қызметтерін автоматтандыру және жаһандық деңгейде қолжетімді ету қаржылық секторды жаңа нарықтарға ашуға мүмкіндік береді. Бұл жаңалықтар тек дамыған елдерде ғана емес, сонымен қатар дамушы нарықтарда да қаржылық қызметтердің қолжетімділігін арттыруға жол ашады. Осылайша, автоматтандыру мен цифрландыру дәстүрлі банктік қызметтерді жаһандық ауқымда алмастыра отырып, жаңа қаржылық экожүйелерді құруға негіз болады.

Жалпы, FinTech өкілдерінің тәжірибесін пайдалана отырып, еліміздегі түрлі саланы тиімді дамыту жолдарын табуға болады. FinTech саласындағы негізгі бағыттар ретінде бағалы қағаздар нарығы, мемлекеттік бақылау және мониторинг технологиялары, төлем жүйелері, электрондық коммерция және онлайн несиелеу салаларын атауға болады. Соңғы уақытта банктер қаржылық технологиялардың артықшылықтарын алғаш пайдаланып, нарықта көшбасшы болуда. Үкімет пен тұтынушылар үшін қаржылық технологиялардың тиімділігі мен ашықтығы айтарлықтай пайда әкеледі және бұл тәжірибе болашақта өзге де салаларға трансформациялануы мүмкін [11].

Қорытынды

Сонымен, FinTech – заманауи технологиялар мен қаржылық қызметтердің тоғысқан күрделі құбылысы. Оның даму тарихы мен теориялық негіздері қаржылық қызметтерді жаңа деңгейге көтеруге мүмкіндік береді.

Ғылыми мақалада FinTech феноменінің ұғымдық, тарихи және теориялық негіздері кешенді түрде қарастырылды. Ғалымдардың анықтамалары мен көзқарастарына сүйене отырып, FinTech ұғымының көпқырлылығы мен жаһандық маңыздылығы дәлелденді. Хронологиялық талдау арқылы қаржылық технологиялардың эволюциясы сипатталды. Теориялық тұрғыдан алғанда FinTech цифрландыру, автоматтандыру, инновациялық бизнес модельдер мен қаржылық инклюзияны қамтитын кең ауқымды құбылыс екендігі айқындалды. Бұл зерттеу FinTech саласын әрі қарай ғылыми және тәжірибелік тұрғыдан зерделеуге негіз бола алады.

Әдебиеттер тізімі

1. Шваб К. «Төртінші индустриялық революция». – Алматы: ҚазҰУ баспасы, 2019. <https://openu.kz/kz/book/tortinshi-industriyalyq-revoluciya>
2. Arnold J. «Fintech Innovations: Financial Technology's Role in Global Economy». – New York: Palgrave Macmillan, 2018. – p. 54-56. - https://www.mdpi.com/journal/fintech/special_issues/43060AK07Q
3. Chen L. «Digital Finance and Financial Innovation». – London: Routledge, 2020. <https://www.routledge.com>
4. Wright P. «Financial Technology in Emerging Economies». – Cambridge University Press, 2019. <https://www.cambridge.org/core/elements/abs/digitalization-in-emerging-economies/9E5DD6BDFCB457854464760AADBFBFA95>
5. Kinga N. «Финансовые технологии: теория и практика применения». – Москва: Инфра-М, 2021. – 45-бет
6. Tauber G. «Automation and Financial Technology». – Berlin: Springer, 2018. – p. 67.
7. <https://nationalbank.kz>
8. Statista Global FinTech Market Analysis - <https://www.statista.com/topics/2404/fintech/>
9. Deloitte FinTech Development Report - <https://www.statista.com/study/44525/fintech-report/>
10. IMF FinTech Global Trends Report- <https://www.statista.com/topics/2404/fintech/>
11. Kobadilov B.N. FINTECH AND KAZAKHSTAN'S FINANCIAL MARKET. Herald of the Kazakh-British technical university. 2019; 16 (3): 360-364 <https://vestnik.kbtu.edu.kz/jour/article/view/311/323>

References

1. Şvab K. «Törtünşi industrialyq revolüsia». – Almaty: QazÜU baspasy, 2019. <https://openu.kz/kz/book/tortinshi-industriyalıq-revolıyuciya>
2. Arnold J. «Fintech Innovations: Financial Technology's Role in Global Economy». – New York: Palgrave Macmillan, 2018. – p. 54-56. - https://www.mdpi.com/journal/fintech/special_issues/43060AK07Q
3. Chen L. «Digital Finance and Financial Innovation». – London: Routledge, 2020. <https://www.routledge.com>
4. Wright P. «Financial Technology in Emerging Economies». – Cambridge University Press, 2019. <https://www.cambridge.org/core/elements/abs/digitalization-in-emerging-economies/9E5DD6BDFCB457854464760AADBFB95>
5. Kinga N. «Finansovye tehnologii: teoria i praktika primeneniya». – Moskva: İnfra-M, 2021. – 45-bet
6. Tauber G. «Automation and Financial Technology». – Berlin: Springer, 2018. – p. 67.
7. <https://nationalbank.kz>
8. Statista Global FinTech Market Analysis - <https://www.statista.com/topics/2404/fintech/>
9. Deloitte FinTech Development Report - <https://www.statista.com/study/44525/fintech-report>
10. IMF FinTech Global Trends Report- <https://www.statista.com/topics/2404/fintech/>
11. Kobadilov B.N. FINTECH AND KAZAKHSTAN'S FINANCIAL MARKET. Herald of the Kazakh-British technical university. 2019; 16 (3): 360-364 <https://vestnik.kbtu.edu.kz/jour/article/view/311/323>

ФИНАНСОВЫЕ ТЕХНОЛОГИИ (FIN TECH): ЭВОЛЮЦИЯ ПОНЯТИЯ, ЭТАПЫ РАЗВИТИЯ И ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ

АХМЕТОВА Г.И.* , ЖУМАГАЛИҚЫЗЫ А. , БИБЕТОВА К.Ш.

*Ахметова Гулистан Ивановна – Кандидат экономических наук, доцент, Актюбинский региональный университет имени К. Жубанова, г. Ақтөбе, Қазақстан

E-mail: gakhmetova@zhubanov.edu.kz, <https://orcid.org/0000-0002-9576-4323>

Жумағалиқызы Асел – Студент 4 курса образовательной программы финансы, Актюбинский региональный университет имени К. Жубанова, г. Ақтөбе, Қазақстан

E-mail: zhumagalikyzy.assel04@bk.ru, <https://orcid.org/0009-0000-0863-6431>

Бибетова Қарлығаш Шынболатовна - Студент 4 курса образовательной программы финансы, Актюбинский региональный университет имени К. Жубанова, г. Ақтөбе, Қазақстан

E-mail: kbibetova@bk.ru, <https://orcid.org/0009-0000-8398-9034>

Аннотация. В статье подробно рассматривается сущность финансовых технологий (FinTech), этапы их исторического развития и ключевые теоретические основы. FinTech представляет собой современное направление, которое использует информационные технологии и инновационные решения для оптимизации, автоматизации и повышения доступности финансовых услуг для широких слоёв населения. В рамках исследования проанализированы взгляды отечественных и зарубежных учёных на понятие FinTech, систематизированы различные трактовки термина, отражающие его многогранную природу. В частности, определены такие аспекты, как цифровая трансформация, автоматизация, клиентоориентированность, глобальная доступность и финансовая инклюзия. В статье также приведён хронологический обзор ключевых этапов развития FinTech — от появления платёжных карт до современных цифровых банков и блокчейн-решений. Теоретическая часть работы акцентирует внимание на таких факторах, как цифровизация финансовой системы, развитие инновационных бизнес-моделей, операционная эффективность и расширение участия населения в финансовых процессах. Приведённые аналитические данные и выводы подчеркивают актуальность FinTech как экономического явления и его значимость в условиях цифровой трансформации. Статья может быть полезной для исследователей, студентов, а также специалистов, работающих в области экономики, финансов и информационных технологий.

Ключевые слова: финансовые технологии, FinTech, цифровизация, автоматизация, финансовая инклюзия, инновации, блокчейн, мобильный банкинг.

FINANCIAL TECHNOLOGIES (FINTECH): DEFINITION EVOLUTION, DEVELOPMENT STAGES AND THEORETICAL FOUNDATIONS

АКХМЕТОВА Г.І.^{*id}, ЗHУМАГАЛИКЫЗЫ А.^{id}, БИБЕТОВА К.Ш.^{id}

***Akhmetova Gulistan Ivanovna** - Candidate of economics sciences, K.Zhubanov Aktobe Regional University, Aktobe, Kazakhstan

E-mail: gakhmetova@zhubanov.edu.kz, <https://orcid.org/0000-0002-9576-4323>

Zhumagalikyzy Assel – 4th-year student of the Finance educational program, K.Zhubanov Aktobe Regional University, Aktobe, Kazakhstan

E-mail: zhumagalikyzy.assel04@bk.ru, <https://orcid.org/0009-0000-0863-6431>

Bibetova Karlygash Shynbolatovna - 4th-year student of the Finance educational program, K.Zhubanov Aktobe Regional University, Aktobe, Kazakhstan

E-mail: kbibetova@bk.ru, <https://orcid.org/0009-0000-8398-9034>

Abstract. This article provides an in-depth exploration of the concept of financial technology (FinTech), focusing on its conceptual framework, historical evolution, and theoretical foundations. FinTech is defined as a modern sector that utilizes information technologies and innovative solutions to optimize, automate, and enhance the accessibility of financial services for a broad range of users. The study analyzes and systematizes various definitions of FinTech provided by both domestic and international scholars, revealing its multifaceted nature. These perspectives highlight key aspects such as digital transformation, automation, client-oriented services, global accessibility, and financial inclusion. A chronological overview of the development of FinTech is also presented, from the introduction of payment cards in the 1950s to today's innovations such as blockchain, mobile banking, and digital-only banks. The theoretical section emphasizes the importance of digitalization, new business models, operational efficiency, and the expansion of financial service users. Through a detailed synthesis of scholarly insights, the article underscores the growing significance of FinTech in the context of the digital economy. The findings contribute to a deeper understanding of FinTech's role in modern financial systems and can serve as a valuable resource for researchers, students, and professionals engaged in economics, finance, and technology-related disciplines.

Key words: financial technology, FinTech, digitalization, automation, financial inclusion, innovation, blockchain, mobile banking.